

HALDUN TANER'İN TİMSAHI

Haldun Taner (İstanbul, 16 Mart 1915 – 7 Mayıs 1986) Matbaa-i Âmire müdürü Hâmid Bey anne tarafından büyükbabası, Meclis-i Mebusan İstanbul milletvekili ve Darülfünun devletler hukuku profesörü Ahmet Selahattin Bey babasıdır. Çemberlitaş'ta dünyaya gelen Taner, beş yaşında babasını kaybetti. Galatasaray Lisesi'nde okudu (1935). Heidelberg Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi'ndeki öğrenimini (1935-38) ağır bir tüberküloza yakalanması nedeniyle yarıda bırakıp İstanbul'a döndükten sonra Ankara Radyosu için skeçler yazmaya başladı. İÜ Alman Filolojisi'ni bitirdi (1950), Sanat Tarihi Bölümü'nde asistan oldu. 1954'te ilk evliliğini yaptı ve *Oyun* dergisini çıkardı. Viyana Üniversitesi'nde Prof. Kindermann'ın yanında felsefe ve tiyatro okudu. Max Reinhardt Tiyatro Akademisi'nde eğitim gördü (1955-57). İÜ, Gazetecilik Enstitüsü, İGSA ve LCC'de tiyatro ve dramaturji dersleri verdi. Devekuşu Kabare Tiyatrosu, Bizim Tiyatro ve TEF Kabare'yi kurdu. Türkiye'deki epik tiyatronun ilk örneği sayılan *Keşanlı Ali Destanı* ile dünyaya açıldı. Bütün bu çalışmalarıyla bir Haldun Taner Tiyatrosu ekolü oluşturdu. "Tuş" adlı öyküsü (1955) ve *Keşanlı Ali Destanı* oyunu aynı adlarla filme alındı. "Devekuşuna Mektuplar" başlıklı yazılarına *Tercüman*'da (1955-60) başladı, "Pazar Sohbetleri" başlığıyla *Milliyet*'te (Mart 1974 – Mayıs 1986) sürdürdü. 9 Ocak 1976'da ikinci evliliğini yaptı.

1953'te *New York Herald Tribune* ile *Yeni İstanbul* gazetelerinin düzenlediği uluslararası bir yarışmada "Şişhane'ye Yağmur Yağmıyordu" öyküsüyle birinci oldu. Sait Faik Hikâye Armağanı'nın ilkinin *On İkiye Bir Var* ile kazandı. *Sancho'nun Sabah Yürüyüşü* ile Uluslararası Bordighera Mizah Hikâyeleri Ödülü'nü, *Milliyet*'teki köşe yazılarıyla Gazeteciler Cemiyeti Fıkra Ödülü'nü (iki kez), *Yalıda Sabah* ile 1983 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü aldı. 1987'den beri Haldun Taner Öykü Ödülü verilmekte. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun Kadıköy Sahnesi'ne (1988) ve Caddebostan'da bir sokağa adı verildi. Türkiye'de tiyatronun bir 'bilim dali' olmasında etkili olan ve 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Haldun Taner Tiyatro Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne adı verilen Taner'in bütün yapıtları 100. doğum yıldönümü olan 2015'ten beri Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanmakta.

Yapıtları

Öykü: *Yaşasın Demokrasi*, 1949; *Tuş*, 1951; *Şişhane'ye Yağmur Yağmıyordu*, 1953; *Ayıışığında "Çalışkur"*, 1954; *On İkiye Bir Var*, 1954; *Konçinalar (Şişhane'ye Yağmur Yağmıyordu – On İkiye Bir Var'dan seçmeler)*, 1967; *Sancho'nun Sabah Yürüyüşü*, 1969; *Yalıda Sabah*, 1983.

Tiyatro: *Günün Adamı*, 1952 (1961'de sahnelendi); *Dışardakiler*, 1957; *...Ve Değirmen Dönerdi*, 1958; *Fazilet Eczanesi*, 1960; *Lütfen Dokunmayın*, 1961; *Huzur Çıkmazı*, 1962; *Keşanlı Ali Destanı*, *Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım*, 1964; *Eşeğin Gölgesi*, 1965; *Zilli Zarife*, 1966; *Vatan Kurtaran Şaban*, 1967; *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*, 1969; *Ayıışığında Şamata*, 1977. **Kabare:** *Bu Şehr-i İstanbul ki...*, 1962; *Dün... Bugün*, 1972; *Mevzümüz Aşk ü Sevda Dekorumuz Deniz Derya, Yar Bana Bir Eğlence*, 1973; *Hayırdır İnşallah*, 1979. **Kolektif kabareler:** *Astronot Niyazi*, 1970; *Ha Bu Diyar*, 1971; *Dev Aynası*, 1973; *Haneler*, 1974; *Yalan Dünya, Çıktık Açık Alınla*, 1977; *Kapılar*, 1981. **Radyo oyunu:** *Haldun Taner'in Timsahi* (haz. D. Taner - S. Erez), 2008.

Düzyazı: *Devekuşuna Mektuplar 1*, 1960 (*Önce İnsan* adıyla); *Devekuşuna Mektuplar 2*, 1977 (*Yaz Boz Tahtası* adıyla); *Ölürse Ten Ölümler Canlar Ölesi Değil – Portreler*, 1978; *Hak Dostum Diye Başlayalım Söze*, 1978; *Düşsem Yollara Yollara*, 1979; *Çok Güzelsin Gitme Dur*, 1983; *Berlin Mektupları*, 1984; *Koyma Akıl, Oyma Akıl*, 1985.

*Haldun Taner'in
YKY'deki kitapları:*

- Koyma Akıl, Oyma Akıl (2015)*
Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu (2015)
Keşanlı Ali Destanı (2015)
Serssem Kocanın Kurnaz Karısı (2015)
Yalıda Sabah (2015)
Çok Güzelsin Gitme Dur (2015)
Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım (2015)
Ayışığında "Çalışkur" (2015)
On İkiye Bir Var (2015)
Sancho'nun Sabah Yürüyüşü (2015)
Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil (2016)
Fazilet Eczanesi (2016)
Yaşasın Demokrasi (2016)
Tuş (2016)
Ayışığında Şamata (2016)
Vatan Kurtaran Şaban (2016)
...Ve Değirmen Dönerdi – Lütfen Dokunmayın (2016)
Devekuşuna Mektuplar – 1: Önce İnsan (2016)
Berlin Mektupları (2017)
Günün Adamı – Dışardakiler (2017)
Eşegin Gölgesi (2017)
Devekuşuna Mektuplar – 2: Yaz Boz Tahtası (2017)
Haldun Taner'in Timsahı (Selçuk Erez - Demet Taner) (2017)

- Doğın Kardeş**
Küçük Harfli Mutluluklar – Seçme Öyküler (2016)

SELÇUK EREZ-DEMET TANER

Haldun Taner'in Timsahı

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4872
Edebiyat - 1400

Haldun Taner'in Timsahı
Hazırlayanlar: Selçuk Erez-Demet Taner

Kitap editörü: Murat Yalçın

Kitap tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Gülçin Erol Kemahlıoğlu

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye-İstanbul
Tel: 444 44 03 • Fax: (0216) 365 99 07-08 • www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 31345

1. baskı: Bilgi Yayınevi, Ankara, Ocak 2008
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Mayıs 2017
ISBN 978-975-08-3989-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2017
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Timsah İçin Bir Önsöz (Selçuk Erez) • 7
Demet Taner'e Göre *Timsah* • 9
Bir Oyunun Arkeolojisi • 11

Timsah (Haldun Taner) • 15

Haldun Taner ve *Timsah* Oyunu
(Selçuk Erez - Demet Taner) • 47

Timsah'ın Midesindeki Adam (Haldun Taner - Selçuk Erez) • 73

Timsah İçin Bir Önsöz

“Üniversite” deyince aklınıza ne gelir?

Oturup bütün olasılıkları içeren upuzun bir liste hazırlasanız, aralarında benim aklıma ilk gelen kelimenin yer alacağını sanmam:

“Üniversite” deyince benim aklıma ilk gelen kelime “timsah” tır!

1960’ın sonbaharından önce “Üniversite” deyince benim de aklıma, sizin listenizde yer alan o sıradan sözcüklerden biri gelirdi.

1960 yılının sonbaharında ne oldu da her şey böyle değışti? Bir sabah oldukça erken bir saatte telefonumuz uzun uzun çaldı. Bir dostumuz, “Hemen radyoyu açın!” dedi, “Askeri idare, 147 öğretim üyesini üniversiteden uzaklaştırmış!

Kovulanlar listesinde babam da vardı. Bu nedensiz, gerekçesiz uzaklaştırılmanın onu günden güne ruhsal açıdan nasıl çöktüğünü izlemenin acısını kolay unutamam.

Bir süre sonra 147’ler, haklarını savunmak, kendilerine yapılan haksızlığı kamuoyuna duyurmak için toplanmaya başladılar. Ben Haldun Taner’i bu toplantılarda tanıdım. O güne kadar sadece öykülerini zevkle okuduğum, oyunlarını bayılarak izlediğim bu ünlü edebiyat adamının ne güzel konuştuğunu, ne bilgili ama aynı zamanda nasıl alçakgönüllü ve sıcak kalpli bir insan olduğunu yakından gözledim.

Büyük bir haksızlığa uğramış olan yüz küsur öğretim üyesinin, bu çeşitli dallarda yıllarca ders vermiş profesörlerin çoğunun, demokratik haklarını savunma, politik ve sosyal mücadeleye girişme konusunda çok bilgisiz ve yetersiz olduklarını da gördüm. Onların bu eksikliklerini Haldun Taner kapatıyordu. O sıralarda bu çoğu yaşlı başlı öğretim üyelerinin başlıca tesellilerinin birbirlerine telefon edip “Gördün mü Haldun yine ne yazmış!” demekten ibaret olduğunu anımsıyorum.

İşte böyle bir zamanda Taner’in öğretim üyelerine yapılan bu haksızlığı bir oyun yazarak eleştireceği duyuldu! Bu haberin üniversite hocalarının morallerini nasıl düzelttiğini anlatamam.

Herkes bu oyunun adını soruyordu.

Kısa sürede öğrenmiştik: *Timsah* olacaktı.

Timsah uzun bir zaman babamın ve anlı şanlı diğer birçok genç-yaşlı öğretim üyesinin, üniversite profesörünün ve ordinaryüsünün ümitlerinin simgesi oldu.

Babamlar eninde sonunda üniversiteye döndüler; Haldun Bey'le o sıralar başlayan dostluğumuz sürdü.

Bugün onu yitirışimizden bu kadar yıl sonra bile ben "Üniversite" denince hâlâ *Timsah*'ı ve doğal olarak Haldun Taner'i anıyorum. Öyleyse Türk edebiyatının, Türk tiyatrosunun bu önemli yazarının *Timsah* oyununun peşine düşmemi, onu gün ışığına çıkarmak isteiyişimi yadırgamamanız gerekir.

Hemen açıklamalıyım: Bir ara Dodo ve Tasmanya kurdu gibi, Hazar kaplanı gibi, nesli tükenmiş binlerce güzel yaratık gibi bu timsahın da artık bulunamayacağını düşünmeye başlamıştım. Şansım varmış, yardımına Haldun Taner'in eşi Demet Taner yetti. Eşine sevgisi, eserlerine dair bilgisi ve arşivine hâkimiyeti ile *Timsah*'ın bunca yıl sonra bulunmasına, gizlenmekte olduğu karanlıklardan alınıp haşmetiyle, albenisiyle bizi yeniden büyüleyebileceği bir konuma taşınmasına büyük çapta katkıda bulundu.

Şimdi müsaadenizle timsaha da hisar buselik bir şeyler söylemek istiyorum:

Dönüşüne sevindik; Söz şimdi sende *Timsah*!

Selçuk Erez

Demet Taner'e G6re *Timsah*

Her olayın anlatılacak bir 6yk6s6 olabilir. Elinizde tuttuğunuz bu kitabın 6yk6s6u ise Ő6yle başladı:

1960'ta İstanbul 6niversitesi'nde 6ėrenciyken 28 Nisan ve 27 Mayıs g6nlerinin heyecanını derinden yaŐadım. Kısa bir s6re sonra 147'ler olayı denilen, 147 6niversite hocasının 6niversitedeki g6revlerinden uzaklaŐtırılmalarıyla sonuēlanan bir olay yaŐandı. Elbette biz 6ėrenciler de bundan etkilendik. Duyduklarımız, 6niversite iēindeki bazı kiŐilerin birtakım 6zel nedenlerle 147 6ėretim 6yesini suēlayarak isimlerini Milli Birlik Komitesi 6yelerine bildirdikleriydi. İēlerinde aynı Komite tarafından, ēaėdaŐ, ilerici, insan haklarına saygılı bir anayasanın hazırlanması iēin g6revlendirilmiŐ bilim adamları bile vardı. Bir 6ėrenci olarak saygı duyduğumuz bu bilim insanlarının uğradığı haksızlık beni uzaktan da olsa yaralamıŐtı.

Haldun Taner'i tanıdıktan sonra ise onunla ilgili her Şeyi birebir 6ėrenmeye baŐlayınca, doğal olarak bu konu da ondan duyduklarım iēinde yer etti. ēok saydığı ve sevdiği yakın akrabası Prof. Dr. M6fide K6ley iēin ise kendinden daha ēok 6z6lm6Őt6.

1920 yılında Hukuk Fak6ltesi Dekanı ve Devletlerarası Hukuk Profes6r6 olan babası Ahmet Selahattin Bey, iēlerinde M6fide K6ley'in de bulunduğu birkaç kız 6ėrencinin ilk kez 6niversiteye alınmalarını sağlayan heyetin baŐındaydı.

Kendisiyle ilgili her Őeye hoŐg6r6yle bakabildiği halde, M6fide K6ley gibi ēaėdaŐ, ilerici, aydın bir T6rk kadınının, 6nl6 başka bir tıp profes6r6 tarafından askerlere karşı karalanmasını sanırım hiē affetmedi.

O yıllarda ēok g6ncel olan bu konu, zamanla belleklerde g6lgelendiyse bile doğal olarak T6rk siyasi tarihindeki yerini aldı. O g6nlerin heyecanı iēinde Haldun Taner, iēinde bulunduğu bu olayda; etkin kalemi, keskin zek6sı ve m6cadele g6c6yle, yapılan yanlışlığın geri alınmasında ve 147 kiŐinin g6revlerine geri d6nmesinde en etkin rol6 oynamıŐ olanlardan biriydi.

Onun her zaman söylediği gibi “mizah” haksızlığa karşı en etkili silahlardan biridir.

1971'deki 12 Mart olaylarından sonra, pek çok şeyin yasak olduğu, sansüre uğradığı o dönemde, kurucusu olduğu Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nda çok yakından bildiğim şekliyle, Ionesko'nun *Gergedan* adlı oyununu değiştirip o güne uyarlayarak sahneye koymuş, “mizah”ı bir başkaldırı aracı olarak kullanmıştı.

Tıpkı bunun gibi 1961'de de Dostoyevski'nin *Timsah* adlı öyküsünü benzer nedenlerle, 147'ler olayını yermek için kullanmış, tek bir kez de olsa radyodan dinleyiciye ulaşmasını sağlamıştı.

Birlikte yaşarken, 147'lerle ilgili bazı şeyleri ondan dinledim. Ama *Timsah*'la ilgili pek bir şey anımsamıyorum. Yıllar sonra, yakın dostu Selçuk Erez bana bu konuyu açtı ve ona olan güvenimle, arşivden arayıp bulup, eski teknolojiyle radyodan banda alınmış, bazı yerleri anlaşılamayan ama her şey gibi özenle saklanmış, kutusu içindeki bu belgeyi ona verdim. Elinden geleni yaptı ve onu bu günlere taşıdı.

Eğer Haldun Taner yaşasaydı, geçmiş yıllarda kalan bu oyunu gün ışığına çıkartır mıydı? Yoksa değiştirip yeniden mi yazardı? Ya da geçmişin gölgesinde mi bırakırdı?.. Artık bunu bilmeye olanak yok. Ama bir kez de olsa radyo yoluyla kamuya duyurduğuna göre, onun istemediği hiçbir şey yapmış olmuyoruz. Hem de şuna inanıyorum ki onun gibi yazarlık ahlakı her şeyin üstünde olan biri, kendine ve bütün insanlığa olan saygısıyla, haksızlığı vurgulamak ve gerçeği ortaya çıkarmadaki doz ve ölçü ustalığıyla, bir kez bile olsa istemediği, onaylamayacağı bir yazının, radyodan yayımlanmasına asla izin vermezdi. Şu anda bu çalışmanın olurunun, sadece bana düşen kadarıyla, bu açıdan haklı buluyorum.

Haldun Taner'in *Timsah*'ı Selçuk Erez'in çalışmasıyla yeni bir boyut kazanıp ikisine ait olunca ise; sanıyorum başarı, sevecen ilgisi ve kararlı tutumuyla, onu geçmişten alıp bu günlere taşıyan Sayın Erez'e ait olacaktır.

Demet Taner

Bir Oyunun Arkeolojisi

Haldun Taner, çağdaş Türk edebiyatının en önemli temsilcilerinden biridir. Uluslararası ölçülerle değerlendirildiğinde de çağdaşları arasında göze çarpar. Bu çapta önemli bir edebiyatçıdan kalmış her yazılı, çizili evrak, her resim biriktirilmeli; mektupları, hatta okuyucuları için imzalamış olduğu kitaplarında yazdıkları bile toplanıp yayımlanmalıdır.

Sıddıka Dilek Yalçın'ın 1993'te Hacettepe Üniversitesi'nde Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığı *Haldun Taner'in Hikâyeleri ve Hikâyeciliği* başlıklı çalışmada yazarın, radyo oyunları yazmış olduğu belirtilir. Yalçın bu konuda şunları söylemiştir:

Haldun Taner, ilk olarak radyo skeçleri ile edebiyat dünyasına adımını atar. 1938-1942 yıllarında radyo, ülkemizde tek ilgi ve eğlence aracıydı. İşte hastalandığı döneme rastlayan bu yıllarda yazar, bol bol radyo oyunları dinlemiş ve bir süre sonra da dostlarına dikte ettirdiği radyo skeçlerini Ankara Radyosuna göndermiştir. Bugün bu oyunların sadece varlığı ve isimleri bilinmektedir. Bizim araştırmalarımız sonucu ele geçiremediğimiz bu oyunlar hakkında Mustafa Miyasoğlu'nun 1973'te İstanbul Üniversitesi'nde mezuniyet tezi olarak hazırladığı *Haldun Taner'in İlk Piyesleri* adlı çalışmasında şu bilgiler vardır: Elde metni ve plağı bulunmayan bu on kadar oyunundan yazarın anlattığına göre en dikkate değer olanları “Dinleyici İstekleri”, “Bir Münzevi” ve “Beethoven'in Hayatı”dır. Bunların ilki röportaj şeklinde fantastik bir oyun olarak yazılır ve daha sonraki *Ayışığında Çalışkur* adlı büyük hikâyenin tekniğini hazırlar.

Yalçın, radyo oyunlarının sayısının on değil yedi olduğuna inanır ve Taner'in bir yazısında şöyle dediğine işaret eder:

İlkin Ankara Radyosu'na skeçler yazdım. O tarihlerde, 1940'larda Ankara Radyosu'nun Kemal Tözem yönetiminde İbrahim Delideniz, Saima Arcıman, Muhip Arcıman, Kadri Ögelman ve diğer değerli sanatçılardan oluşan bir ekibi vardı. Bu ekibe yarım düzine kadar skeç yazdım.

Bütün bu radyo oyunlarından yirmi yıl kadar sonra Haldun Taner, sadece bir kez oynanmış *Timsah* adlı bir radyo oyunu daha yazmıştır.

Bu oyunun yazılış nedenleri, koşulları ve gelişimi konusunda da bilgilerimizin, notlarımızın bulunması, bizi bu eserin yeniden gün ışığına çıkartılması için çalışmaya yöneltti.

Yazarın eşi Demet Taner'in elinde, *Timsah* radyoda oynandığında Haldun Taner tarafından kaydedilmiş bir ses bandı vardı. Bu bant bizce çok değerliydi. Başında bir yerde Haldun Bey'in sesi de duyuluyor, bir dostuna telefon edip radyoyu açmasını, oyunu dinlemesini öneriyordu.

Ancak bu banttan gelen sesler yer yer silikleşiyor, söylenenlerin anlaşılması güç, bazen de imkânsız bir hale geliyordu. Sibel Bilgin ve Floor Kooij dostlarımız, bu bandı Hollanda'daki atölyelerinde seslerin daha temiz, daha berrak olarak algılanabileceği hale dönüştürdüler. Esin Erez, sonra Elif Erez kayıtları dinleyip yazıya döktüler.

Sibel Bilgin'e, Floor Kooij'e, Esin'e ve Elif'e önemli katkıları için teşekkür borçluyuz.

Taner'in *Timsah* oyununun pek az da olsa hâlâ bir iki yeri iyi anlaşılmıyor. Biz oyunu, banttan çözüldüğü şekliyle ve iyi duyulamayan yerleri "*****" ile belirterek yayımlamaya karar verdik. Yarın-öbür gün Taner'in evrakında ya da radyo arşivinde bir yerden çıkabilecek yeni bir yazı ya da bandın, bu eksikliklerin giderilmesini sağlayacağını umut etmekteyiz.

Taner, bu konuda yapmış olduğu konuşmalarda ve de radyoda temsil edilen oyununun sunulduğunda, bunun Dostoyevski'nin bitirilmemiş bir öyküsünden hareket edilerek kaleme alınmış olduğunu açıklamıştır.

Taner, Dostoyevski'nin bu öyküsünden ne boyutta esinlenmişti? Taner'in oyunu ile Dostoyevski'nin öyküsü hangi açılardan farklıydılar? Bu farkların nedenleri neydi? Bu sorulara cevap verebilmek için konuyu irdeledikçe, bu iki eser arasındaki farkların, sadece edebiyatçılar açısından değil, her iki yazarı harekete geçiren sosyal ve politik koşullar açısından da ilgi çekici olduklarını gördük. Bu iki yazarın "timsah"larını, bölüm bölüm karşılaştırarak sunduk.

Bu karşılaştırmalar konusunda yazdıklarımızı irdeleyen ve görüş bildiren değerli dostlarımız Şara Sayın'a, Fûruzan'a, Rona Aybay'a ve Ataol Behramoğlu'na teşekkür borçluyuz. Ayrıca kapak kompozisyonunu hazırlayan Huban Korman'a da katkısı için teşekkür ederiz.

Dostoyevski'nin öyküsüyle, Taner'in oyununun karşılaştırılmaları başka bir açıdan da yararlı oldu. Eldeki ses bantlarında, temizlendikten sonra bile ne denildiği anlaşılabilen bazı bölümlerin bir dereceye kadar anlaşılmasını sağladı. Mesele, ikinci bölümde İvan, timsah tarafından yutulduktan hemen sonra onun damat adayı Abulof'un söylediği "Timsahı yarmaya kalksak da boşuna. Öyle sanıyorum ki sevgili amirim, müstakbel kayınpederim şu anda.." diye başlayan cümlelerin devamı anlaşılıyordu. Dostoyevski'nin öyküsünde Abulof yok; ancak öykünün anlatanı Semyon Semyoniç, İvan yutulunca, "Gerçekten bu yaratığı kesip açmanın yararı yok. Sevgili İvan'ımız şimdi herhalde gökyüzünün derinliklerinde süzülüyordu" demektedir. Radyo oyununda Semyoniç'in o durumda söylemeye başladıkları, tıpkı Abulof'un söylemeye başladığının ilk bölümüne benzemektedir. Öyleyse, Taner'de İvan timsah tarafından yutulduğunda, Abulof'un dediklerinin bant dinlenirken çözümlenemeyen son bölümünün de Semyoniç'inkilere benzemesi kuvvetle muhtemeldir. O cümleyi bu veriye uygun bütünledik.

Haldun Taner'in, bu oyunu aslında sahnelenmek üzere tasarladığını yansıtan bilgi ve yayın az değildir.

Timsah oyunu, 1960 askeri müdahalesinden sonra, üniversiteden uzaklaştırılan öğretim üyeleri olayı ve bu olayın yol açtığı gelişmelerin eleştirisi olarak tasarlanmıştı.

O tarihte askeri yönetim tarafından üniversiteden uzaklaştırılmış olan hocaların bu haksızlığa karşı mücadeleleri, kürsülerinde kalmış öğretim üyelerinin olumlu-olumsuz tutumları vb. Taner'in yansıtmayı düşündükleriydi. Ancak, o devrin baskıcı havası ve askeri yönetimin yaptıklarını eleştirmenin ciddi sonuçlarının daima göz önünde tutulma gerekliliği, *Timsah*'ın herhangi bir resmi ya da özel tiyatrodaki temsilini güçleştiriyordu. O zaman özellikle bu konuda yürürlükte bulunan ciddi engelleri hatırlatmak için 23 Ekim 1961'de askeri yönetimi temsil eden Millî Birlik Komitesi'nin,

rejimin sivillere devredilmesi için ileri sürdüğü ve başta İsmet İnönü olmak üzere bütün parti başkanlarına dikte etmek istediği dört koşuldan birinin “147’lerin üniversiteye dönmemeleri” olduğunu anımsamak yeterlidir.

Biz, bunları iyi bildiğimizden ve Taner’in radyolarda temsil edilmek üzere yazılmış ve bir kez temsil edilmiş oyununun artık sahnelenmesinin gerektiğini de düşündüğümüzden *Timsah*’ı –onun mizah anlayışı, üslubu ve çizgisine uygun hareket etmeye çalışarak– eklemelerle sahnelenmeye elverişli bir hale getirdik.

Haldun Taner’in Devekuşu Kabare Tiyatrosu oyunları arasında böyle birkaç kişiyle beraber hazırlanmış olanlar az değildir ve Dostoyevski’nin *Timsah*’ı, sadece Haldun Taner’e değil, diğer birçok sanat erbabına esin kaynağı ve hareket noktası oluşturmuştur. (Mesela Llwllyn Ap Myrddin tarafından müzikal drama-oda operası olarak kurgulanmış ve İngiltere’de 2005’te *Timsah* adıyla temsil edilmiştir)

Bu nedenlerle Haldun Taner’in bu tutumumuzu onaylayabileceğini düşünmekteyiz.

Haldun Taner

Timsah

(Radyo Oyunu, 9 Bölüm)

Kişiler

ALEKSEY SEMYONOF: İvan İvanoviç'in yakın arkadaşı.

İVAN İVANOVIÇ: Orta yaşlı, yüksek dereceli bir devlet memuru.

ELENA İVANOVNNA: İvan İvanoviç'in eşi.

DUREŞKA: Elena ile İvan'ın kızları. Erişkin, evlenme çağına gelmiş bir kız.

ABULOF: İvan İvanoviç'in dairesinde çalışan, Dureşka'ya talip olan genç bir adam.

BAY ŐMİT: Sirkinde büyük bir timsah sergileyen Alman.

BN. ŐMİT: Bay Őmit'in eşi.

MALIÇKI POPOVIÇ: İvan İvanoviç'in dairesinin genel müdürü.

POLİS KOMİSERİ: Aleksey ile Dureşka'nın başvurdukları polis merkezinin amiri.

GENERAL KONSERDOF: Garnizon Komutanı.

Hayvanat Bahçesi Ziyaretçileri (biri çocuk)

Askerler

Birinci Bölüm

ALEKSEY (*Seyirciye*): Sizlere bu akşam öyle pek olağan saymayacağınız bir hikâye anlatacağım. E... Özür dilerim, önce kendimi tanıtmalıyım: Adım, Aleksey Semyonof. Hikâyenin kahramanı olan arkadaşım İvan İvanoviç'in yakın, belki de en yakın arkadaşımım (daha doğrusu idim). Kendisi memurdu, son derece çalışkan bir memur. Otuz yıl boyunca yıllık iznini bile kullanmadı, çalıştı durdu. Son zamanlarda teyzesinden kalan ufak bir miras, ona Avrupa gezisine çıkma şansını sağladı. Çocukluğundan beri en büyük isteği böyle bir seyahatti. Seyahate çıkarken aile dostu olarak, karısını, kızını –kızı nişanlı olmasına rağmen, hatta belki de özellikle bunun için– bana emanet etmişti. Eh, dostluk ölmedi.

(*Kapı vurulur. Tak-tak-tak*)

DUREŞKA (*İvan'ın kızı*): Ooo Aleksey Amca, siz misiniz!

ALEKSEY: Evet.

DUREŞKA: Buyurun, ne iyi ettiniz de geldiniz. Babam sabahtan beri bütün çekmeceleri açıyor, çamaşırlarını bavullara yerleştiriyor. Her şeyi darmadağın ediyor.

ALEKSEY: Tuhaf şey; o düzenli, tertipli İvanoviç!..

DUREŞKA: Bu gece... onu çok sevindirdi. Bayram çocuğuna döndü adeta. Bir azdı, bir şımardı... Çaresini bulamıyoruz. Baksanıza şarkıdan, türküden geçilmiyor. Belki sizi görünce biraz toparlanırlar.

ALEKSEY: Onun şarkı söylediğini hiç duymamıştım. İçimde tuhaf bir önsezi var.

DUREŞKA: Ne gibi yani?

ALEKSEY: Bu aşırı neşe dilerim gözyaşıyla son bulmaz.

DUREŞKA: Ağzınızdan yel alsın!

(*Odaya Dureşka'nın annesi Elena İvanovna girer.*)

ELENA: Hoş geldiniz. Aman ne iyi. Onu ancak siz yatıştırabilirsiniz!

ALEKSEY: Her şey tamam mı? Biletlerini aldı mı?

ELENA: Biletini mi?

DUREŞKA: Tren biletlerini anneciğim... Aldı ya... Londra'daki Kuk acentesinden ısmarlamıştı hani.

ALEKSEY: Bavulları hazır mı?

DUREŞKA: Nerdeyse hazır olur.

ELENA: Bu son pazarımı nasıl geçirdiğini bilemiyorum. Yaptığı bavulları bozup bozup yeniden yapıyor.

İVAN: La, la, la, lom... Hoş geldin Aleksey!

ALEKSEY: Hoş bulduk!

İVAN: Bu gün öyle keyifliyim ki! Abulof! Sen ne vakit geldin?

ELENA: Biraz evvel geldi. Siz banyodaydınız.

İVAN: Hee.

ABULOF: Ee, belki son gününüzde bana bir emriniz olur diye düşündüm de...

ALEKSEY: E, sen izin deyken müdür, senin yerine Abulof'u atamış. Duydun mu?

İVAN: Öyle mi? Oysa pekâlâ Konstantinoviç Nikoloviç'i atayabilirdi. Biliyorsunuz, benden sonra memurların en kıdemlisi odur. Değil mi?

ALEKSEY: Abulof'u senin yakınının, müstakbel damadın olduğu için seçmiş olacak.

İVAN: Şöyle dur bakalım. Dur, dur, dur. Öyle değil, o kadar değil! Henüz nişanlı bile değiller yahu!

DUREŞKA: Yine başlama baba!

ELENA: Evet, herkesin yargısı kendine.

ABULOF: Ne yapsam da benim hakkımdaki bu antipatinizi ortadan kaldırırsam acaba?

ALEKSEY: En iyisi hiçbir şey yapmamanız.

ABULOF: Beni daireye girdiğim günden beri sevmediniz İvan İvanoviç. Size bir ağabey, bir baba gözüyle bakmama rağmen bana hiçbir gün güven göstermediniz. Çok ağrıma gidiyor doğrusu.

İVAN: Açtırmayın şimdi ağzımı. Eeh, neyse bırakın artık bu kirli çamaşırları.

ELENA: Ah, çamaşır dediniz de aklıma geldi. Uzun konçlu donları da bavula koymayı unutmadın ya?

İVAN: Koydum, koydum. Hı, hı... İtalya'da onlara ihtiyacım olacağını pek sanmıyorum ama.

ELENA: Olsun, al sen yine de. Alışkınsın, üşütebilirsin.

İVAN: Düşün Aleksey! Siz burada karlar içindeyken, ben bir hafta sonra palmyeler arasında ceketle ıslık çalarak dolaşacağım. Hay la la lay lay. Leylaklar açan o güzel beldede... Kimindi bu şiir?

ALEKSEY: Bilmem, Aleksandre Duma'nın olacak herhalde.

İVAN: Hea... Bugün hep birlikte şöyle bir yere gitsek. He?

ELENA: Nereye gideceksin ya?

İVAN: Bu pazarı evde geçiremem doğrusu. Hadi bakalım hazırlanın, bir yere gidiyoruz.

ALEKSEY: Konsere gitsek?..

ELENA: Güzel fikir.

DUREŞKA: Troykayla şehir dışına çıkalım.

ELENA: Sıcak bir kahveye gidip Avrupa kahvesi veya vanilyalı pasta yiyelim bari.

İVAN: Açıklık bir yer istiyor canım, açıklık bir yer. Hem temiz hava alıp hem de eğleneceğimiz bir yer.

ABULOF: Hayvanat bahçesine de gidilebilir.

DUREŞKA: Hayvanat bahçesine mi?

ABULOF: Hı, hı... Şu sıralar muazzam bir timsah teşhir ediyorlarmış.

ELENA: Neyi teşhir ediyorlarmış?

DUREŞKA: Timsah anneciğim, timsah.

İVAN: A... Evet, evet ilanı vardı gazetelerde.

ABULOF: Muazzam bir şeymiş. Her gören çok methediyor. Cidden görmeye değer.

DUREŞKA: Bir Alman karı-koca her gittikleri şehirde bu timsahı teşhir ediyorlarmış. A, sahi, şimdi hatırladım. Arkadaşım Sonya babasıyla görmüş!

İVAN: Öyle mi? Konseri mi tercih edersin, timsahı mı?

DUREŞKA: Ben şahsen konseri tercih ederim.

İVAN: Gereği görüldü; önce hayvanat bahçesine gidiyoruz, sonra konsere, tamam mı?

DUREŞKA: Çok güzel!

İVAN: He, he!

ELENA: Doğru konsere gidelim bari. Nasıl olsa sıcak bir yerdir.

ALEKSEY: Yarın koca bir dünya gezisine, Avrupa gezisine çıkıyor-sunuz. Timsahların da, insanların da dik âlâsını göreceksiniz. Boş verin canım hayvanat bahçesini.